

Tömegcsapdázás: lehetséges védekezés a nagy farágó lepke ellen?

Dr. Voigt Erzsébet

Érdi Gyümölcs- és Dísznövénytermesztési Kutató-fejlesztő Kht,
Budapest

Dr. Tóth Miklós

MTA Növényvédelmi Kutatóintézete, Budapest

Makó Szabolcs

Boglári Növényorvos Kft, Balatonboglár

Nagy Pál

Gárdonyi Géza Mg. Zrt, Agárd

Az Agrofórum 2006. évi 3. számában (17. évfolyam 3/72-74.) közöltünk cikket a kis és nagy farágó (*Zeuzera pyrina* L. és *Cossus cossus* L.) kártételéről és rajzásfenológiájukról. Leírtuk, hogy a fajok rajzása a nyár folyamán hosszú időtartamú, mintegy két hónapra is kiterjedhet. Nagy farágó lepkéket nemcsak az idősebb gyümölcsültetvényekben fogtak a csapdák, hanem fiatal alma és csonthéjas ültetvényben is. 2006-ban is több jelzést kaptunk arról, hogy a két rovar együttesen vagy külön-külön jelentős kártételeket okoz.

A nagy farágó lepke és kártétele

A nagy farágó a fák vastagabb fás részein, törzsön és a vázágakon okoz kártételt. A második éves hernyók, melyek 8-10 cm-re is megnőhetnek, járataiból a rendszerint vörösesbarna ürülék a fák tövével kis halmocskákban jelenik meg, vagy mivel a csonthéjas gyümölcsfajok (*Prunus* nemzetségbe tartozók) a külső behatásokra rendszerint nedvképződéssel reagálnak, barnászvörös mézgás, ragacsos csomót képeznek a fák törzssein, rendszerint szintén a járatok közelében. A hernyók táplálkozásuk megkönnyítésére, a fatest oldására maró folyadékot választanak ki, ami irodalmi adatok szerint az emberi orr számára is érzékelhető.

A nagy farágó hernyói a második év májusában fejezik be a fejlődésüket, járataik külvilághoz közel eső végén bábozódnak, majd június-július folyamán repülnek a lepkék. Ezek a lepkék általában nehezen mozognak, „lomhák”, ezért a már károsított fák környezetét nem nagyon hagyják el. Más adatok szerint a hernyók által kiválasztott folyadék illata is visszacsalogatja a lepkéket, ezért alakul ki az, hogy egy-egy gyümölcsösön belül is a fák fertőzöttsége jelentősen eltérhet. A fa törzsében lévő járatok sokszor 1-1,5 cm szélesek is lehetnek, jelentősen csökkentik annak szilárdságát, és erős szél (vihar) esetében a fák kettétörhetnek.

A nagy farágó kártétele elleni védekezésről a szakirodalom mindig azt írja, hogy nem megoldott. Ennek oka:

- ▶ a hernyók rejtett életmódja, a tojásból kikelő hernyók csak nagyon rövid ideig vannak a fák kérgén, rendszerint gyorsan a fatestbe rágják magukat;
- ▶ a rajzás hosszú ideig tart, általában egész júniusban és júliusban (erről a már említett Agrofórum cikkben be is számoltunk);

- ▶ ha volna is megfelelő inszekticid, annak többszöri használata nem illeszhető be a környezetkímélő technológiákba;
- ▶ a kártevő rajzása csonthéjasok esetében gyümölcs-szüret idején van, ilyenkor rovarölő szerrel védekezni nem lehet.

A tömegcsapdázás mint lehetséges védekezés

A veszélyeztetett gyümölcsös megóvására csupán olyan védekezési technológia jöhet számításba, amely nem mérgező, tehát környezetkímélő, és csak a kérdéses fajra hat. A szexferomon-csapdák elterjedésével egy időben merült fel az a lehetőség, hogy több csapda kihelyezésével a kártevő populáció jelentős részét összefogjuk. Megfigyeléseink szerint ez a technológia (a tömegcsapdázásos módszer, *mass trapping*) elsősorban az olyan kártevőknél eredményes, amelyeknél maga a csapdázott fejlődési alak a kártevő. Így kártételcsökkentő eredményt kaptunk zöld cserebogár esetében. Ez a faj rajzásakor szívesen keresi fel az érő őszibarackot érési táplálkozásra, és annak megrágásával jelentős minőségi kártételt okoz. Ha a gyümölcsös felé repülő bogarakat csapdákkal összefogjuk, a kártétel a gazdasági küszöb alá csökkenthető.

Annak ellenére, hogy a nagy farágó esetében nem a kártevő alakot kívánjuk összefogni, a tömegcsapdázásos módszer ígéretes (Agrofórum, 11. évfolyam 13/58-59; 16. évfolyam 2/63-64), mert kifejezetten nehezen repülő fajról van szó. Ha a lepke el is hagyja a gyümölcsöt, rendszerint visszaröpül (ebben szerepe lehet a hernyók által kiváltott maró folyadék illatának is), és a már károsított fára rakja le a tojásait. A faj tömegcsapdázásával kapcsolatban olasz és francia megfigyelések is vannak.

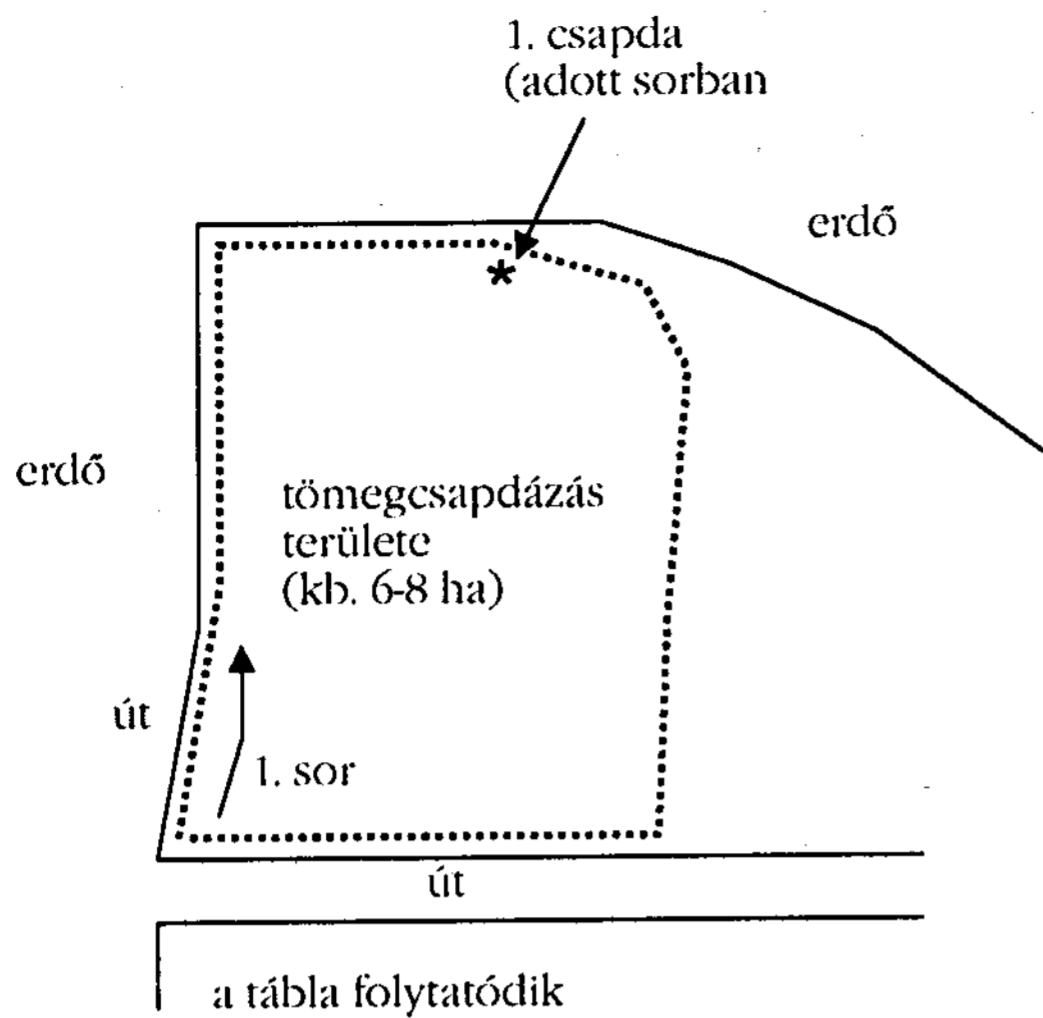
Ezért kívántuk a tömegcsapdázás lehetőségeit, eredményességét magyarországi viszonyok között is tisztázni. A kísérletek alapja, a megfelelő csalogatóanyag, a fogó képességét a rajzás folyamán el nem vesztő csapda (CSA-LOMON® VARb3) rendelkezésre áll.

A kísérletek eredményei kajsziban és meggyben

A megfigyeléseinket először idős kajsziültetvényben végeztük, ahol évek óta észlelték a kártételt. A Boglárkert Kft. Visz pusztai területén kajszi táblában már hosszú idő óta felfigyeltek a nagy farágó kártételére. Kísérleteinkben első lépésben arra voltunk kíváncsiak, hogy a kártevő csupán a kajsziban károsít-e, vagy az azt körülvevő erdő fái-ban is. Így az ültetvényt bekereteztük csapdákkal, és azt néztük, hogy ezek a szélen lévő csapdák több lepkét fognak-e, mint a gyümölcsösben benn lévők. Az első éves megfigyelések eredményei szerint a kártevő csupán a kajsziültetvényben volt csapdázható. Ezért a következő évtől a megfigyelésekben mindig egyenletes hálóban helyeztük ki a csapdákat. A kísérleti terület, a csapdasorok elrendezése az 1. ábrán látható.

1. ábra

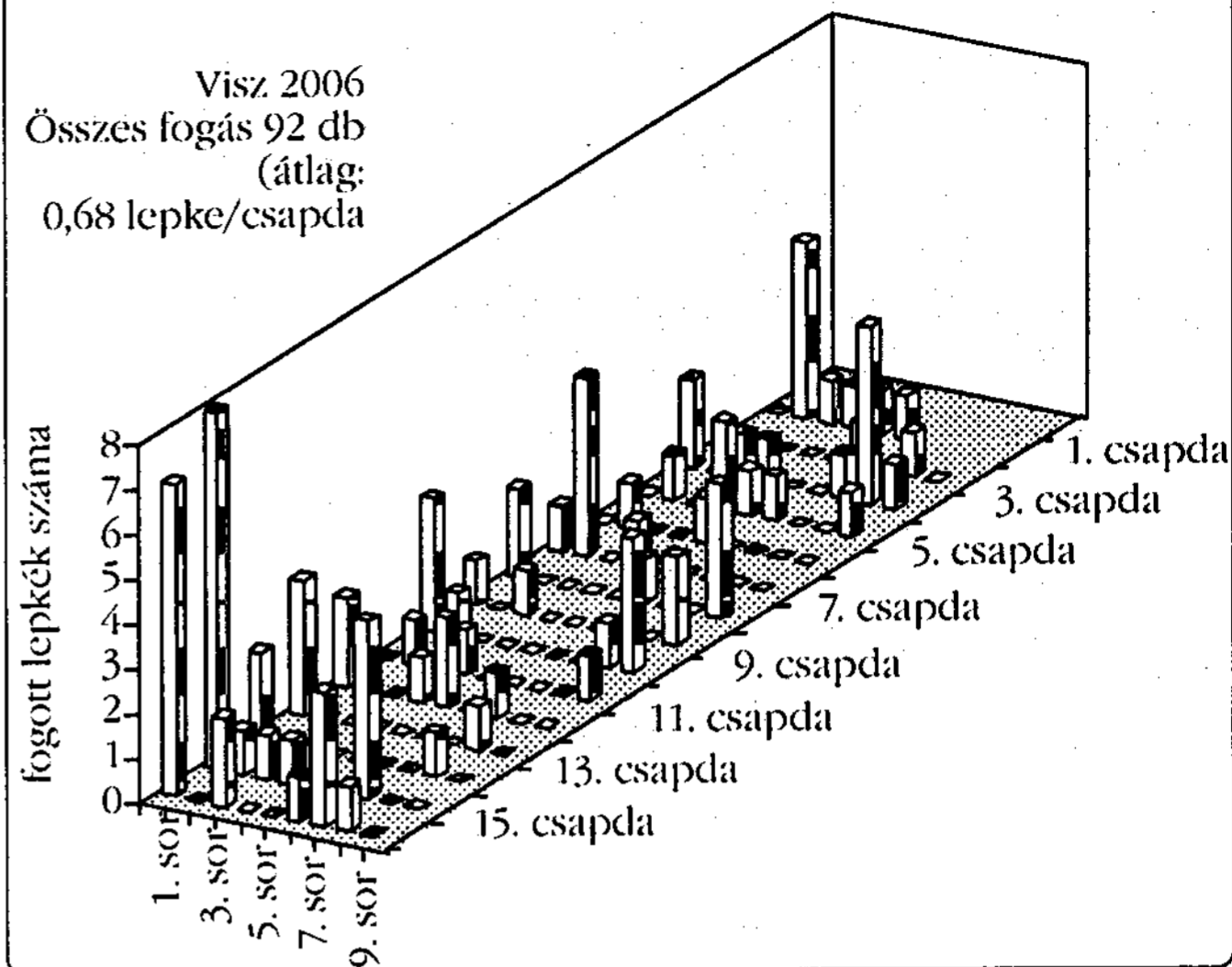
A kísérleti terület vázlatrajza
(Visz, Somogy m.) kajszai, 15-20 csapda/ha

4. ábra

A nagy farágó lepke csapdázási eredményei
(Visz, 2006)

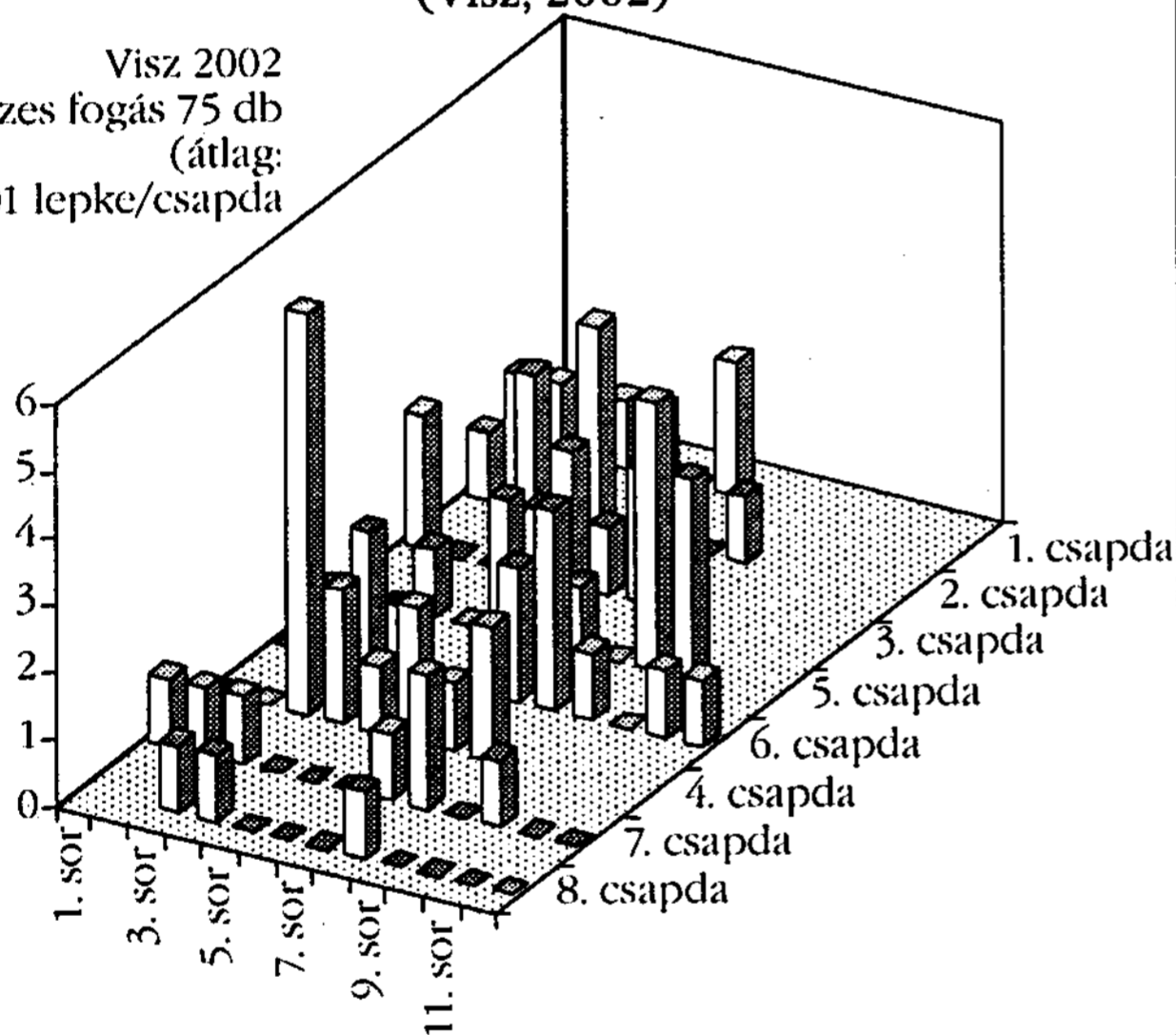
Visz 2006
Összes fogás 92 db
(átlag:
0,68 lepke/csapda)

2. ábra

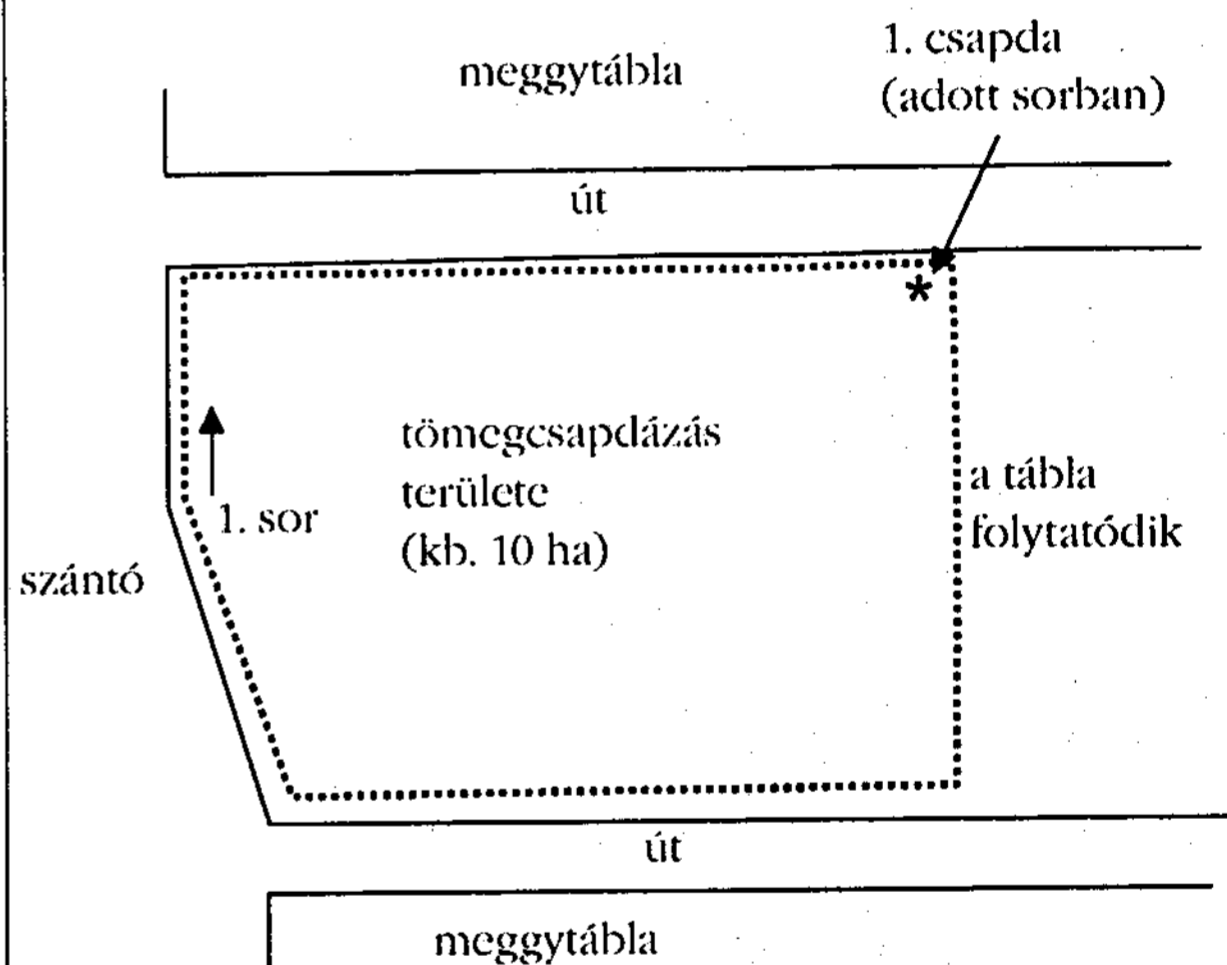
A nagy farágó lepke csapdázási eredményei
(Visz, 2002)

Visz 2002
Összes fogás 75 db
(átlag:
1,01 lepke/csapda)

5. ábra

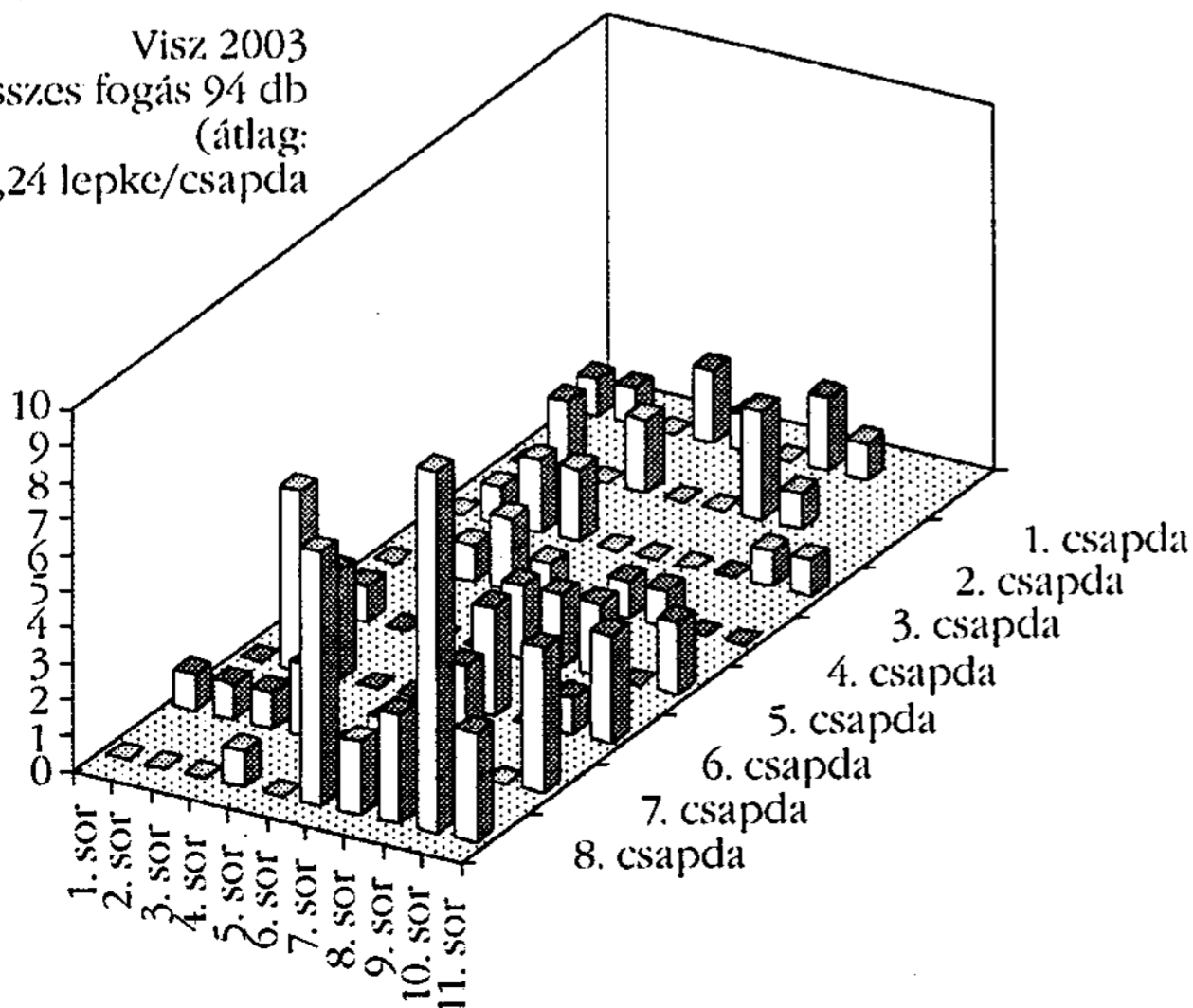
A kísérleti terület vázlatrajza
(Agárd, Fejér m.) meggy, 30 csapda/ha

3. ábra

A nagy farágó lepke csapdázási eredményei
(Visz, 2003)

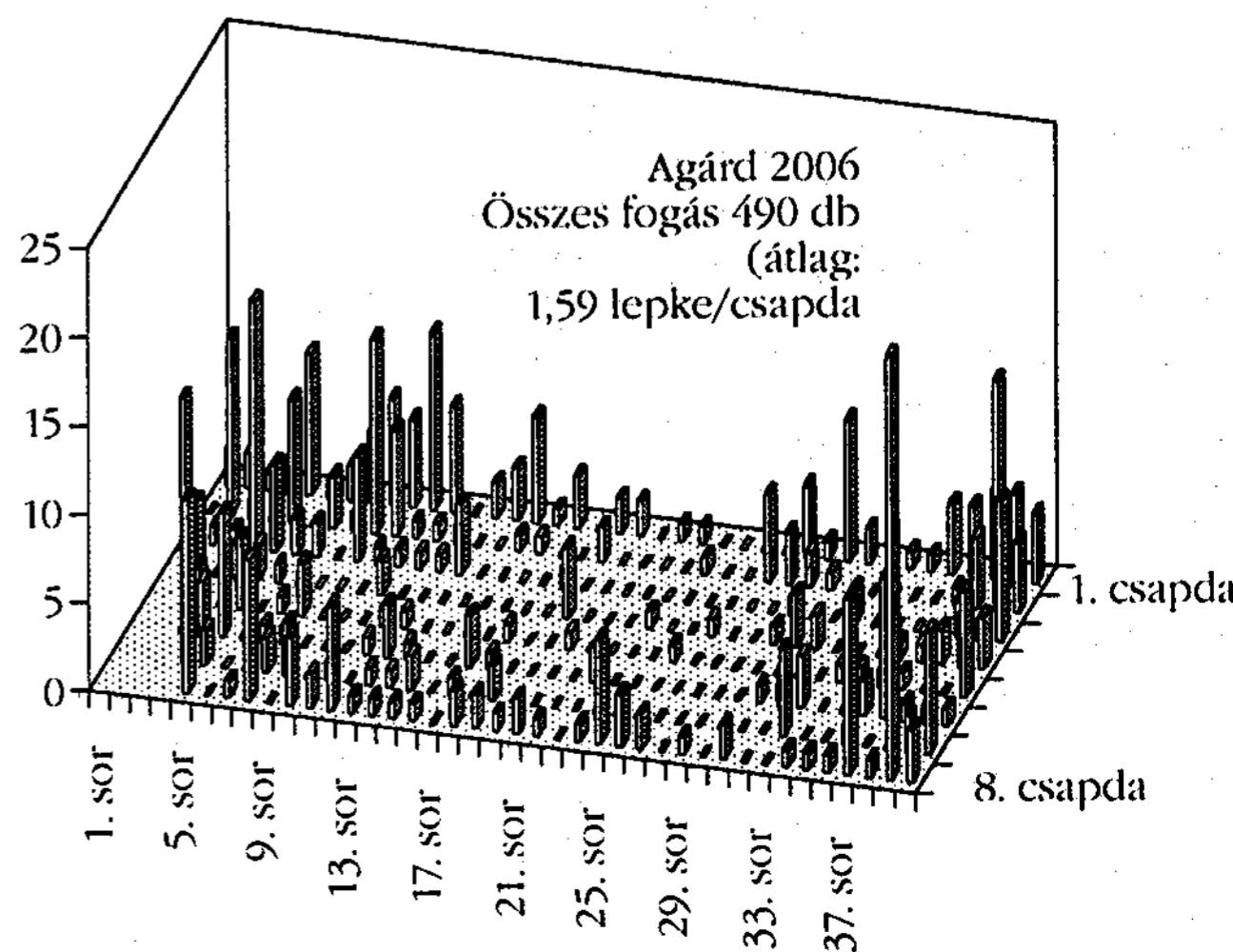
Visz 2003
Összes fogás 94 db
(átlag:
1,24 lepke/csapda)

6. ábra

A nagy farágó lepke csapdázási eredményei
(Agárd, 2006)

Agárd 2006
Összes fogás 490 db
(átlag:
1,59 lepke/csapda)

A csapdákat minden évben a rajzás kezdete előtt raktuk ki, a csalogató kapszulát nem cseréltük, és egészen augusztus végéig a táblában voltak. A gyümölcsösben általában 15-20 csapdát helyeztünk ki hektáronként egyenletes eloszlásban (amennyire ez lehetséges volt az erős fapusztulás és a lejtős terület miatt). A csapdák számát az évek folyamán növeltük, így nagyobb területet hálóztunk be. (A kezdeti 70-80 csapdaszámot 2005-2006-ban 130-140-re növeltük.) A kísérlet eredményeit a 2-4. ábrán mutatjuk be. Az oszlopok az egyes csapdák összes fogását mutatják egy rajzás (egy év) alatt. A megfigyelés alatt a háló belső csapdái is fogtak lepkéket, közel azonos számban, mint a szélén levők. A kísérlet ötödik évében (2006-ban) is azonos volt a helyzet.

A tömegcsapdázás eredményét nagyon nehéz értékelni, mert a már meglévő kártétel megmarad a fán, és az új járatokat kívülről nehéz felismerni. Arutermelő gyümölcsösről lévén szó, az erősen károsított fák (amelyben nem egy esetben súlyos Sharka vírusfertőzést is megállapíthattunk) elpusztulnak, azokat eltávolítják. Tájékoztató jellegű a csapdafogások átlaga, ezt foglaltuk össze az 1. táblázatban. A csillaggal jelölt 2004 és 2005-ös évben a csapdák a rajzás ideje alatt sérültek, így az adatok nemcsak a fogások csökkenését mutatják. 2006-ban minden értékeléskor ép csapdát találtunk, így az adatok a valós összes fogást mutatják.

1. táblázat

A kihelyezett csapdák átlagos fogása, 2002-2006, Visz

Év	Csapdák száma	Összes fogás	Csapdánkénti átlag
2002	74	75	1,01
2003	76	94	1,24
2004*	100	52	0,52
2005*	140	115	0,82
2006	136	92	0,68

* Id. szöveg

Az értékeléskor figyelembe kell venni azt is, hogy két-éves fejlődésű fajról van szó, tehát a lepkék összefogásának eredménye a második évtől jelentkezhethet. A 2006. évi alacsonyabb átlag arra enged következtetni, hogy az évek során összefogott lepkék miatt a tojásrakás csökkent, vél-

hetően kevesebb nőstény rakott le petét, így a kajsztáblában károsító populáció egyedszáma is kisebb lett.

Másik kísérleti helyünkön, Agárdon, (5. ábra) meggytáblában végeztük a megfigyelést. A kísérleti táblában jelentős százalékban található Érdi bőtermő fajta kiemelkedően súlyosabb fertőzést mutatott, mint a szomszédos Újfehértói fürtös, illetve Cigány meggyek. Kitört fában 10 nagy farágó hernyó is volt található. Ezért gondoltunk arra, hogy a hektáronkénti csapdák számát növeljük, hogy a természetes nőstények mellett komoly konkurenciát jelentsenek. Így hektáronként 30 db csapdát helyeztünk ki, a mintegy 10 hektáros területen összesen 320 csapdát. A kihelyezés időpontja itt is a rajzáskezdet előtt volt.

Az értékelés eredményei a 6. ábrán láthatók. Az egyes oszlopok az adott csapdában az összes fogást mutatják. A vizsgált terület szélén lévő csapdák meghatározóan több lepkét fogtak, mint a terület közepén lévő. A fogások jelentősen elmaradtak attól, amit a kártételi kép alapján vártunk. A csapda-háló belső csapdáinak alacsony fogásának okát a későbbiek folyamán tisztázni kell. Elképzelhető, hogy a sűrű háló jelentős feromon-felhőt okozott a gyümölcsstáblában és a lepkék kirepültek a becsapdázott térből. Csak akkor fordultak vissza, amikor már kikerültek ebből a felhőből. Ezt a kísérletet is folytatni kívánjuk, de a hektáronkénti csapdaszámot csökkenteni tervezzük.

Összefoglalva az eredményeket, előzetesen megállapíthatjuk, hogy a nagy farágó esetében a tömegcsapdázásos (*mass trapping*) technológia hosszabb idő alatt populációcsökkentő lehet. Megfelelő eredményt kapunk, ha hektáronként 15 csapdát helyezünk ki, egyenletes elosztásban.

A kísérleti munkát a Kutatásfejlesztési Pályázati és Kutatás Hasznosítási Iroda GAK 1-00027/2004 sz. pályázat keretein belül támogatta.

Irodalom

- ☐ Voigt, E., Tóth, M. 2000. Környezetkímélő módon a zöld és rezes cserebogár ellen. Agrofórum 11:58-59.
- ☐ Voigt, E., Tóth, M., Imrei, Z., Vuts, J., Szöllős, L., Szarukán, I. 2005. A zöld cserebogár és az aranyos rózsabogár növekvő kártétele és a környezetkímélő védekezés lehetőségei. Agrofórum 16:63-64.